

RENDAHAGYÓ ESET AN EXTRAORDINARY CASE

HÁROMCSOPORTOS BÖLCSŐDE A JÓZSEFVÁROSBAN • A THREE-GROUP DAY NURSERY IN JÓZSEFVÁROS

Építészek / architects: VÖRÖS TAMÁS, ALFÖLDI GYÖRGY, BACH PÉTER, KISGERGELY CSABA Szöveg / text: SZABÓ LEVENTE Fotó / photo: FRIKKER ZSOLT

Ritkán bár, de vannak házak, amelyek tétje azok önértékén túl, hogy megszokott szempontjainkat meghaladva tudunk-e úgy tekinteni rájuk, mint a fennálló szabályokat, elvárásokat felülíró, mégis azokat erősítő kivételekre.

A józsefvárosi Bérkocsis és Tolnai Lajos utcák sarkán, a telken egykor állt földszintes óvoda helyén új bölcsőde épült. Az épület egyrészt kiszolgálja a környező terület bölcsődei férőhely-igényét, másrészt a kerületi „Biztos Kezdet” programhoz csatlakozva, egyedülálló és/vagy hátrányos helyzetű anyák, családok és gyermekeik számára biztosít lehetőséget az esélyegyenlőséghez.¹ A 12-17 méter magas, két oldalról tűzfalakkal közrezárt telekre mindössze 3-9 méter magas, F+1 szintes épület került. Az alaphelyzet a telek adottságai és a tervezési program közötti drámai feszültségből adódó következmény: az érvényes szabályozási terv maximális beépítési lehetőségéhez képest a program mindössze 20% beépítési volument indokolt. E feszültség a megvalósult bölcsőde értékelésének valamennyi nézőpontját determinálja: egyrészt konfliktusforrássá vált, ugyanakkor – a megvalósult épületet nézve – termékeny hatású ellentmondásnak tűnik.

A tervezők feladata ebben az abszurd helyzetben a minden szempontra kiterjedő *optimalizálás* volt. Mégis, ezen túlmenően új minőség született: a lehetetlen feltételek kivételes megoldásokhoz vezettek. Az egykori óvodaépület – dél felé, de a magas tűzfalak által árnyékolt te-

lekrészre néző – telepítési képletét felülíró új diszpozíció racionális döntések sorozatát mutatja. A kelet felé, de a legkevésbé árnyékolt telekrészre néző csoportszobák, a tűzfalak szorításából így kiszabaduló kert, a Bérkocsis utcára merőleges sávok szerkesztésű funkcionális rend, a dolgozói és bölcsődei helyiségek okos szintbeli szétválasztása, a beépítési hátrányt rafináltan kompenzáló fénycsapdák a metszeti szerkesztésben vagy a környezet fizikai, vizuális és pszichikai penetrációját – és a beépítés magassági kontrasztját is – ellensúlyozó kerítésfal-konceptió mind e szisztematikusan végiggondolt stratégia lenyomatai. Végülis mi történt: egymásnak ellentmondó telek-program párosítás hátrányainak minimalizálása, vagy a rendszeren kívülségből fakadó új minőség létrehozása? A következőkben az utóbbi mellett érvelnénk.

A környező városszövetre jellemző, hogy a zárt sorúan épült házak között több szintnyi különbségek vannak, így a tűzfalak világa meghatározó városkép. Helyenként földszintes épületek is beékelődnek, várva a városfejlődés „ideális forgatókönyvének” megvalósulását. Épületünk méreténél fogva olyan, mintha a terület legelső beépítéseinek egyike lenne, ezáltal az idővel sajátos viszonyba kerül. Mi volt előbb, az új bölcsőde vagy az eklektikus bérházak? A beépítés és a környezet feszültségéből származó effajta bizonytalanság az ideiglenesség benyomását kelti, mégis az épület minden ízében józanságról és mértékletességről tesz tanúságot. Nem csupán belső *ökonómia*ja kapcsán, de tágabb összefüggésben is: nem akkora épület született, amekkora születhetett

volna, hanem akkorra szükség volt – így vált az építés korának lenyomatává, mint az aszályos esztendőket jelző vékonyabb sávok a fa évgyűrű-struktúrájában. E városrész történetét ismerve – és jelen helyzetünket látva – a fejlődés üteme kiszámíthatatlan. Belátható időn belül kicsi a valószínűsége, hogy egykor a telekre majd akkora épület épül, amekkora a környezetre jellemző, de az is elképzelhető, hogy a fejlesztések más típusúak lesznek. Itt és most valószínűsíthető, hogy amit pár éve fejlődésnek, vagy fejlesztésnek neveztünk, az jócskán átértékelésre szorul.

A meghökkentő új beépítés olyan képletet eredményezett, amely számos értelmezést kínál fel. A szűk légtérarányú, belső udvaros környezeti struktúra e saroktelken kifordul, az udvar sarki, külső pozícióba kerül. E *kifordított helyzet* saját következménye, hogy paradox módon hangsúlyt teremt, hiszen a két utca találkozásának légtérarányát kiszabadítja, a környező lepusztult, eklektikus lakóházak sorában a középület-jelleget erősíti.

A bölcsődeudvarral új városi minőség jött létre. Innen nézve, a 3 méter magas kerítésfalak fölött a két merőleges utca házai keretezik a látványt. Meghökkentő e nézőpont, hiszen érzékelésünk megtanulta, összekötötte e városrészre jellemző épületek magasságát és az utcák légtérarányából fakadó nézőpontok látószögét. Amellett, hogy az udvar a lehetőségekhez képest levegőssé, tágassá vált, egyúttal akaratlanul is új, *inspiratív városi kontextust* teremtett. Ugyanezt a kontextust erősítik azok a hatalmas megnyitások, amelyek egyrészt a gazdasági

udvar fölötti teraszról a Bérkocsis utcára, másrészt a szomszédos lakóépület udvarára nyílnak.

A tervezők jól mérték fel, hogy a léptékváltás hagyományos építészeti eszközökkel nem kezelhető, ezért tárgyyszerű formálásba fogtak. Ezt a törekvést kétségtelenül elősegítette a funkció, a kifelé fordított udvar és a környezeti terhelés megkövetelte zártság is, de az a tény is, hogy a radikális léptékváltás miatt szóba sem jöhetett a környezet jellemző architektúrájához való alkalmazkodás.

A morfológiától idegen magassági és beépítési viszonyok hasonlóképpen idegen, épp ezért önálló kontextust létrehozó, *zárt szerkesztési szabályok* szerint valósultak meg. A sávos szerkesztés nyilvánvalóan csak a telekre érvényes, belső logika szerint artikulálódnak a foglalkoztató-párok, előttük az udvari tornác-előtető sávja, az öltöző-vizesblokkok, a közlekedősávok és a kiszolgáló funkciók a földszinten, ahogy a gondozói és szülői foglalkoztató helyiség és a főzőkonyha az emeleten, a gazdasági udvar és az azt részben fedő terasz a tűzfal mentén. A sávos szerkesztés kontextus-teremtő erejét és a sematikus elkerülését az adja, hogy az a metszeten nyer térbeli értelmet. Az összességében vastag épületraktus és a telepítésénél fogva kedvezőtlen csoportosbák benapozását az egyes sávok térbeli elkülönülése biztosítja: a tornác az épülettől metszeten elemelve nyugati fényt is kap, a foglalkoztatók rafinált fénykürtökön keresztül jutnak megfelelő megvilágításhoz.

A metszet-orientált szerkesztés aztán a tömeg- és homlokzatképzésben is megjelenik: a külső falak rózsaszín színvilágából kimetszve

fogalmazódik meg minden, ami a kerítésfalon belül van, amelyet erősít a telek körbekerítésének változó magassága is. A kert és a gazdasági udvar kapuja hatalmas, vakolt, síkban tartott felületként inkább a fal része, semmint nyílászáró, ahogy a főbejárat tolókapuja mögötti fedett nyitott tér is a tömegből kimetszett előtérként érvényesül inkább. A téri helyzetek, a homlokzati és tömegbeli megformálás metszeti jellege önmagában hordozza a nem-véglegesség, nem-befejezettség üzenetét, ráadásul a környező tűzfalas világra is reagál: ha eltakarni azokat nem képes, kontextusukat írja tovább.

Ha az épületet önmagában, mint bölcsődei intézményt vizsgáljuk, legfőbb erénye, hogy a gyermek-egészségügyi funkció által igényelt menedék-jelleget anélkül valósítja meg, hogy az építészeti eszközök bármiféle utalást, direkt kifejezésvágyat tükröznének a funkció külső és belső megmutatására. A védő, óvó fal és a védett udvar az egyedüli gesztus: a mögöttes épülettömegtől helyenként leszakadó, nagy üres nyílásával a Bérkocsis utca felé néző, kulisszaként működő „kerítésfal”-kon koncepció e védettséget építészeti eszközökkel erősíti.

A belsőbe lépve minden értelemben nagy a kontraszt: a zártság nyitottsággá és áttekinthetőséggé változik, a környező zajt csend váltja fel; amitől a gyermekek védendőek, azt a magas kerítésfal kitakarja. Az egyes foglalkoztatókat a folyosóra néző öltözőblokkok színei különböztetik meg, míg csoportszobákból a területre egyáltalán nem jellemző kert tárul fel: a jellemző udvar-típológia helyébe itt egy „zöld nappaliként” funkcionáló kis kert kerül. A nagyvonalúság a két szint közötti

lépcső-légtér helyzetéből fakadó átláthatóságnak és a fénykürtök által létrejövő átlátásoknak, fényviszonyoknak is köszönhető.

A házat az egyik hazai építészeti internetes portálon rekordszámban követték az olvasók bejegyzései.² A hozzászólások szélsőséges megosztottságot jeleznek: az épület telepítését, habitusát, környezettel való viszonyát radikálisan elutasítókkal szemben a józanságot, tisztaságot és frissességet ünneplők álltak szemben. A megosztottság az épület diszpozíciója és az abból fakadó döntések rendszerének szabályon kívülségéből fakadt – mert mit tudunk kezdeni ebben a helyzetben az olyan kifejezésekkel, mint „illeszkedés”, „barátságosság”, „nyitottság”, „játékosság”? A tervezők által választott stratégia tétje nem volt kevesebb, mint hogy a funkcióból és a városi pozícióból következő elvárásokat átlépő metódus hozhat-e létre olyan új minőséget, amely csak és kizárólag a kényszerűen különleges helyzet miatt jöhetett létre. Minden építészetén kívüli hasonlat sántít, mégis: ahogy a nyelvi struktúrákban a rendhagyó esetek, e bölcsődeépület is a szabályok alóli olyan kivétel, amely kivételességnek oka, eredete és építészeti értelemben jelentős többlettértéke van.

(A cikk az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.)

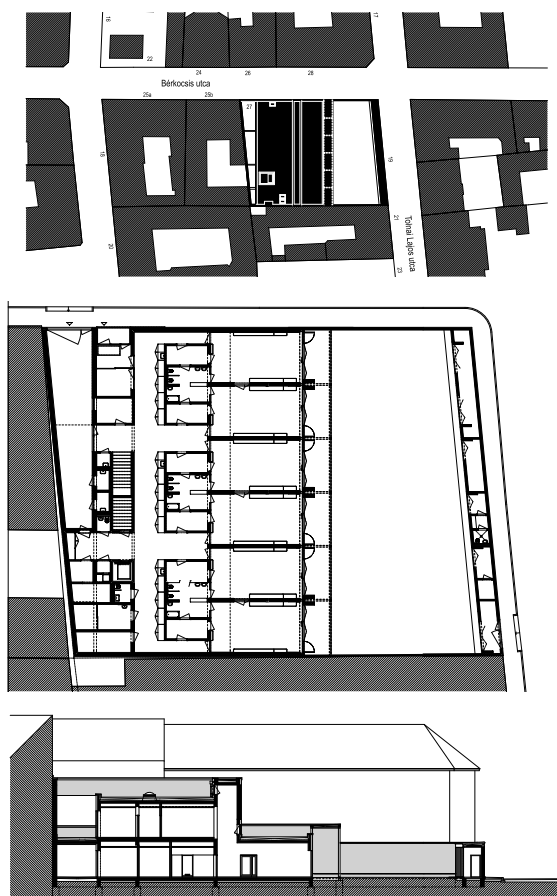
Jegyzetek:

1 A projekt megvalósíthatósági tanulmánya szerint a kerületben 33% a hátrányos helyzetű egy - három év közötti gyermekek aránya.

2 <http://epiteszforum.hu/tisztaba-teve-uj-bolcsode-a-berkocsis-utcaban>

On a corner site in Józsefváros a new day nursery was built to replace the former single-floor kindergarten. Flanked by 12-17 m partition walls the new two-storey structure is only 3-9 m tall. The basic situation is a result of the dramatic tension between the faculties of the site and the design programme: the latter only justified a development 20% compared to the maximum allowed here. Thus it is not a building with the maximum potentials of what it could have been, but one with the dimensions needed – this is how it is also an impression of the era of its construction. The strategy chosen by the designers involved the risk whether or not a new quality can be created by the method going beyond the expectations resulting from the function and the urban position that has ensued owing to the inevitably unique situation exclusively. Just like irregular cases in linguistic structures this nursery building is an exception to the rules. This uniqueness has reason, origins and significant additional value for architecture.

Építésszek / architects: Alföldi György, Bach Péter, Kisgergely Csaba, Vörös Tamás
Megbízó / client: Budapest, VIII. Kerület Józsefvárosi Önkormányzat
Építész munkatárs / fellow architect: Faragó Csaba
Statika / statics: Halics Péter
Épületgépészet / technical installations: Léderer György
Épület villamosság / electrical engineering: Kelemen Ferenc
Szerkezet / structure: Takács Balázs
Konyhatechnológia / kitchen technology: Gauland András
Környezetvédelem / environment: Rodé Lajos
Kert / garden design: Tihanyi Dominika, Lukács Katalin, Thurnay Dorottya
Projektvezetők / project managers: ifj. Erdősi Sándor, Szép Péter
Tervezés / design: Rév8 Zrt.